

«Φυσικές καταστροφές» και καπιταλιστική βαρβαρότητα

γράφει ο ΜΑΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΔΗΣ*

Τα ξημερώματα της 15ης Νοεμβρίου η δυτική Ατική επλήγη όχι από κάποια τροπική καταιγίδα ή τυφώνα, αλλά από μια έντονη νεροποντή, ωστόσο σε προβλέψιμα εποχικά πλαίσια. Παρ' όλα αυτά, ο απολογισμός ήταν τραγικός με 23 νεκρούς και δυσθεώρητου κόστους υλικές ζημιές.

Η εξέλιξη ενός σχετικά προγνώσιμου –και μάλιστα στη συγκεκριμένη περίπτωση, περιοδικά εμφανιζόμενου καιρικού φαινομένου, όπως τόνισαν μετεωρολόγοι και άλλοι επιστήμονες– επανέφερε στη δημόσια συζήτηση την ταξική διάσταση των επονομαζόμενων «φυσικών καταστροφών».

Συνήθως η αντιπαράθεση επικεντρώνεται σε δύο ζητήματα.

Το πρώτο σχετίζεται με την ανικανότητα, την προχειρότητα ή ακόμη και την απροθυμία του κρατικού μηχανισμού να παρέμβει ώστε να αποτρέψει, ή έστω να περιορίσει, την έκταση των ζημιών από έντονα καιρικά ή άλλα φυσικά φαινόμενα. Η εύκολη κατάληξη της συζήτησης συνήθως οδηγεί σε έναν γενικό αφορισμό της «κρατικής ανικανότητας». Η άποψη αυτή προσπερνά ωστόσο τον συγκεκριμένο ταξικό χαρακτήρα τόσο του κεντρικού όσο και του τοπικού κράτους, ιδιαίτερα μάλιστα όπως αυτός έχει επιταθεί με τις αντιμεταρρυθμίσεις των

σχεδίων Καποδίστρια και Καλλικράτη σε ό,τι αφορά τα ελληνικά δεδομένα.

Το δεύτερο ζήτημα αφορά κυρίως τα καιρικά φαινόμενα, όπου αναδεικνύονται οι επιπτώσεις της γενικότερης «ανθρώπινης παρέμβασης» η οποία προκαλεί σειρά επιβλαβών φαινομένων όπως αυτό της κλιματικής αλλαγής παγκόσμια. Η απολυτοποίηση ωστόσο των γενικών επιβλαβών συνέπειών της σε ειδικές περιπτώσεις, όπως της Μάνδρας και της δυτικής Ατικής εν γένει, είναι αβάσιμες και αποπροσανατολιστικές. Επίσης, οι αόριστες αναφορές περί κλιματικής αλλαγής συγκαλύπτουν συγκεκριμένες πτυχές της περίφημης «ανθρώπινης δραστηριότητας», οι οποίες συνδέονται με το ανελέητο κυνήγι του κέρδους, μέσω της ληστρικής εκμετάλλευσης των φυσικών πόρων, αλλά όχι μόνο. Από την αποψίλωση των δασών του Αμαζονίου μέχρι τον τρόπο χρήσης των ορυκτών καυσίμων και το σχεδιασμό των βιομηχανιών ή/και των καταναλωτικών προϊόντων, όπως, για παράδειγμα, τα ιδιωτικής χρήσης αυτοκίνητα, συναντούμε την ίδια ρυπαρή εντέλει επιδίωξη.

Ο τυφώνας Κατρίνα ο οποίος έπληξε στις 25 Αυγούστου του 2005 τη Νέα Ορλεάνη ήταν στην πραγματικότητα η επιτομή του δολοφονικού χαρακτήρα του σύγχρονου ολοκληρωτικού καπιταλισμού. Οι «φυσικές καταστροφές» δεν είναι τίποτε άλλο από δολοφονίες με ταξικό πρόσημο

ή, στη χειρότερη περίπτωση, πολιτικά γεγονός τα οποία επιχειρείται να συγκαλυφθούν. Άλλωστε, επιστήμονες διαφόρων κλάδων ήδη από τη δεκαετία του 1970 με την κριτική μελέτη των καταστροφών (critical disaster study) υποστηρίζουν ότι ο όρος «φυσικές καταστροφές» δεν υφίσταται. Ο τυφώνας τότε έπληξε κατά κύριο λόγο τις φτωχογειτονίες της πόλης των οποίων η συντριπτική πλειονότητα των κατοίκων ήταν μαύροι. Το φαινόμενο ήταν προβλέψιμο. Ωστόσο, παρά τις προειδοποιήσεις των μετεωρολογικών υπηρεσιών, οι υποδομές, όπως τα φράγματα, αφέθηκαν ασυντήρητες και στην τύχη τους τόσο από την ομοσπονδιακή κυβέρνηση των ΗΠΑ όσο και από τις πολιτειακές αρχές. Το τραγικότερο όλων είναι πως μετά τις προειδοποιήσεις των αρχών όσοι διέθεταν χρήματα και μέσα εγκατέλειψαν την πόλη, αφήνοντας πίσω μόνο όσους πλέον δεν ήταν σε θέση να μετακινηθούν ούτε να γλιτώσουν, δηλαδή τους φτωχότερους όλων. Απολογισμός ήταν συνολικά 1.800 νεκροί τουλάχιστον μισό εκατομμύριο άστεγοι και αρκετά δισεκατομμύρια δολάρια υλικές ζημιές σε όσες πολιτείες έπληξε ο τυφώνας. Οι δε εγκλωβισμένοι στην πλημμυρισμένη πόλη κάτοικοι αντιμετώπιστηκαν από τα ΜΜΕ σαν πλιατσικολόγοι και ληστές, όταν όντας απελπισμένοι έψαχναν σε μια πόλη-φάντασμα λίγο πόσιμο νερό και φαγητό. Έτσι, εκτός από τις πλημμύρες αρκετοί ήταν εκείνοι που έχασαν τη ζωή τους από τις σφαίρες κάποιου εθνοφύλακα, ενώ οι υπόλοιποι εγκλωβισμένοι στις ταρατσες σπιτιών περίμεναν τη σωτηρία από αέρος η οποία δεν ήρθε φυσικά ούτε από την κυβέρνηση του Τζορτζ Γ. Μπους.

Κάτι παραπλήσιο για τα ελληνικά μεγάθη συνέβη και στη δυτική Αττική τον Νοέμβριο του 2017. Τόσο το κεντρικό όσο και το περιφερειακό κράτος άφησε ανοχύρωτες τις ευπαθείς περιοχές από αντιπλημμυρικά έργα. Παρ' όλα αυτά, υπήρξε και κάτι ακόμη το οποίο αποδείχτηκε κρίσιμος παράγοντας για την τραγική εξέλιξη στη Μάνδρα. Η πολιτεία άφησε ανεξέλεγκτη την επιχειρηματική δραστηριότητα στην περιοχή η οποία επιβάρυνε σε πολύ μεγάλο βαθμό την πόλη, καθώς

οι πολεοδομικές αυθαιρεσίες ολόκληρων επιχειρηματικών μονάδων και συγκροτημάτων και η παντελής έλλειψη σχεδιασμού επέτειναν τα πλημμυρικά φαινόμενα και οδήγησαν στην καταστροφή.

Οι συνέπειες των φυσικών φαινομένων είναι ενίοτε πράγματι καταστροφικές, αλλά αυτή η καταστροφή είναι που έχει ταξικό πρόσημο. Αυτό μπορούμε να το διακρίνουμε τόσο στη διαβάθμιση της έκτασης και της ποιότητας των υποδομών, ανάλογα με την ταξική σύνθεση των διαφόρων περιοχών, όσο και από τη σαφή διαφοροποίηση των αποτελεσμάτων ή την άρση και «θεραπεία» τους από περιοχή σε περιοχή. Η ελληνική εμπειρία αποδεικνύει διαχρονικά πως οι μεγαλύτερες πλημμύρες λάμβαναν χώρα και εξακολουθούν να παρατηρούνται σε χώρους με μεγάλη πυκνότητα και συγκέντρωση πληθυσμού και σε περιοχές οι οποίες κατοικούνται κυρίως από πληβειακά και φτωχά εργατικά και λαϊκά στρώματα. Από τις πλημμύρες της Αναβύσσου, τις οποίες περιγράφει στο μυθιστόρημά του *Η γαλήνη* ο Ηλ. Βενέζης, οι οποίες πλήττουν τους πρόσφυγες, ως τις πλημμύρες του Κηφισού στο Μπουρνάζι, τη Νέα Ιωνία ή ακόμη το Μοσχάτο και το Φάληρο διαχρονικά κατά τον 20ό αιώνα και τη Μάνδρα σήμερα, η ουσία είναι πως οι επονομαζόμενες «φυσικές καταστροφές» χτυπούν τη φτωχολογιά. Κανένας ασφαλώς δεν θέλει να μένει δίπλα σε μια ζωαμένα ρέματα και σε περιοχές με σαθρά υπεδάφη ή πρόχειρες επικωματώσεις. Η επιλογή όμως τέτοιων περιοχών ευάλωτων σε πλημμύρες ή άλλα φαινόμενα περιοχών καθίσταται σχεδόν αναγκαστική για τα φτωχότερα λαϊκά εργατικά στρώματα, λόγω του χαμηλού κόστους και της οικονομικής προσβασιμότητας αυτών των στρωμάτων.

Η θέσπιση κανόνων και κανονισμών ασφαλείας, η τεχνολογική και επιστημονική γνώση και η δυνατότητα χρήσης από τον κρατικό μηχανισμό μέσων και υποδομών δεν μπορούν από μόνοι τους ως παράγοντες να προστατέψουν έναν πληθυσμό. Αυτό είναι απολύτως εμφανές όταν σε μεγάλο βαθμό η τήρηση κανόνων και κανονισμών επαφίεται στην

ατομική συνείδηση κατασκευαστών, ιδιοκτητών, αγοραστών και εργολάβων.

Ταυτόχρονα, αναδεικνύεται η αδυναμία ή/και υστέρηση της επιστημονικής κοινότητας να προτάξει έναν κατάλληλο σχεδιασμό των έργων που θα έχει ως κεντρικό σημείο αναφοράς την προστασία των ανθρώπων και την αρμονική συμβίωση με το φυσικό περιβάλλον. Ο σχεδιασμός αυτός θα πρέπει φυσικά να λαμβάνει υπόψη του τη διάσταση του χρόνου, την απρόσκοπτη συνέχιση της ανθρώπινης παρουσίας και τη διατήρηση του φυσικού πλούτου και στο μέλλον.

Η επιστημονική γνώση και η τεχνολογική πρόοδος, στο βαθμό που υποκύπτουν στις Σειρήνες του ακόρεστου κέρδους, οδηγούν σε τερατογενέσεις και μεταβάλλουν την επιστήμη σε παινίδα της «ελεύθερης αγοράς». Η Νέα Ορλεάνη είναι επίσης το παράδειγμα-επιτομή για το πώς ο καπιταλισμός εκμεταλλεύεται στο έπακρο τις καταστροφές και τις γενοκτονίες που ο ίδιος πραγματοποιεί στο όνομα του κέρδους και της διαιώνισής του.¹

Η κατεύθυνση ανάπτυξης της επιστήμης, αλλά και η εφαρμογή των τεχνολογιών, αποτελούν πάντα κομβικά ερωτήματα. Την ίδια στιγμή που αναπτύσσονται τεχνολογίες και υλικά διασφαλίζοντας τη δυνατότητα να κατασκευαστούν ουρανοξύστες ύψους 500 μέτρων ή τεχνητά νησιά, οι απόκληροι της Αιτίας στον πρώτο σεισμό χάνουν τα σπίτια τους ή ρημάζονται από ασθένειες.

Έτσι λοιπόν, δομείται ένας ολόκληρος μύθος: Ο μύθος των «φυσικών καταστροφών», οι οποίες στην πραγματικότητα δεν υπάρχουν, όπως περιγράφει στο βιβλίο του *Disaster Citizenship* (εκδόσεις University of Illinois Press, 2016) ο ιστορικός Jake Omprin. Θα μπορούσαμε με ένα απλοϊκό παράδειγμα να πούμε πως ένα φυσικό φαινόμενο το οποίο συμβαίνει σε μια ερμητική και ακατοίκητη περιοχή του πλανήτη δεν συνιστά καμία απολύτως καταστροφή. Εάν το ίδιο φυσικό φαινόμενο πλήξει το κέντρο του Μανχάταν θα

μιλούσαμε, κυρίως τα ΜΜΕ, για «φυσική καταστροφή» ή για ακραία «καιρικά φαινόμενα» στα καθ' ημάς. Εάν δε το ίδιο φαινόμενο πλήξει τις φαβέλες του Ρίο ή άλλες παραγκουπόλεις είναι πιθανόν να βαφτιστεί και «θεομηνία», υπογραμμίζοντας έτσι με έναν καθόλα μεταφυσικό τρόπο πώς και πόσο ισχύει το πασίγνωστο «όπου φτωχός και η μοίρα του». «Ένα φυσικό φαινόμενο δεν είναι ρατσιστικό ή ταξικό, άλλα όταν συναντά μία ανθρώπινη κοινωνία και μετατρέπεται σε καταστροφή, συνήθως αναπαράγει και ενισχύει τις κοινωνικές ανισότητες», γράφει ο ίδιος στο βιβλίο του.² Οι παρατηρήσεις αυτές οδήγησαν τους επιστήμονες της κριτικής μελέτης των καταστροφών στο συμπέρασμα ότι η καθιέρωση του όρου «φυσική καταστροφή» είναι η απόπειρα συγκάλυψης πολιτικών πράξεων οι οποίες συχνά έχουν τραγικά αποτελέσματα.

Εάν ένας κάτοικος των ΗΠΑ έχει 15 φορές περισσότερες πιθανότητες (περισσότερες από πού; Από την Κούβα;) να πληγεί ή και να πεθάνει από έναν τυφώνα, σύμφωνα με επίσημα στοιχεία της κυβέρνησης των ΗΠΑ (Κέντρο Διεθνούς Πολιτικής), δεν είναι επειδή η Κούβα είναι ισχυρότερη, κατέχει περισσότερο πλούτο ή διαθέτει κάποιες μαγικές επιστημονικές συνταγές αντιμετώπισης καταστροφών. Είναι ακριβώς επειδή ένα μοντέλο προσαρμοσμένο πολύ εγγύτερα στις ανάγκες του πληθυσμού και σχεδιασμένου ακριβώς για να προστατεύει και να ανακουφίζει τους φτωχότερους και τους πλέον αδύναμους μπορεί να είναι στη γενική του κλίμακα πιο αποτελεσματικό. Είναι πλησιέστερα σε γήινα και ανθρώπινα μέτρα και παρά τις αδυναμίες του (όπως το γεγονός ότι η ανοικοδόμηση και η αποκατάσταση ζημιών ξεκινά πάντα από θέρετρα και παραθεριστικούς προορισμούς) μπορεί να λειτουργήσει και να βρει και μιμητές.

Η πρόσφατη τραγωδία της δυτικής Αττικής απέδειξε με εκκωφαντικό τρόπο πως τελικά ο καπιταλισμός σκοτώνει και όχι ο... κακός μας ο καιρός. 🗨

1. «Η αφύσικη καταστροφή της Ν. Ορλεάνης» (29/07/2015).

2. «Δεν υπάρχουν φυσικές καταστροφές, ποτέ δεν υπήρξαν» (INFOWORD, 25/11/2017).